

POJAM I PODJELE MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA

Lokas, Zoja

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:639626>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova
Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU

UPRAVNI STUDIJ

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

**POJAM I PODJELE MEĐUNARODNIH
ORGANIZACIJA**

Završni rad

Kolegij: Pravo međunarodnih organizacija

Mentor: dr.sc. Ljubo Runjić, v. pred.

Studentica: Zoja Lokas

Matični broj studenta: 0012252496

Šibenik, svibanj 2017.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. TEORIJE O MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA.....	2
2.1. Funkcionalistička teorija.....	2
2.2. Realistička teorija	2
2.3. Disagregacionistička teorija	3
2.4. Kriitička teorija	3
2.5. Konstruktivistički pristup	4
3. POJAM MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA	5
3.1. Definicija	5
3.2. Konstitutivni elementi	6
3.2.1. Članstvo sastavljeno od javnopravnih subjekata međunarodnog prava.....	6
3.2.2. Osnivanje putem međunarodnog ugovora	10
3.2.3. Stalni organi	11
3.2.3.1. Plenarni organi	12
3.2.3.2. Izvršni organi.....	13
3.2.3.3. Administrativno-tehnički organi	14
3.2.4. Pravna osobnost odvojena od osobnosti članova.....	17
4. MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE KAO SUBJEKTI MEĐUNARODNOG PRAVA .	20
5. PODJELE MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA.....	22
6. MEĐUNARODNE NEVLADINE ORGANIZACIJE.....	24
7. ZAKLJUČAK	27
LITERATURA.....	28

POJAM I PODJELE MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA

ZOJA LOKAS

zoja.lokas@gmail.com

Međunarodne organizacije se definiraju kao udruženje država, ali i drugih međunarodnopravnih subjekata, osnovane u pravilu na temelju međunarodnog ugovora, koje imaju stalne organe, vlastiti djelokrug, ciljeve i funkcije, te pravnu osobnost odvojenu od osobnosti država članica. Isto tako, međunarodne organizacije služe postizanju zajedničkih ciljeva. Prve međunarodne organizacije, u suvremenom smislu riječi, pojavljuju se tek nakon II. svjetskog rata. To se razdoblje još i naziva „razdoblje međunarodnih organizacija“. Postoji više podjela međunarodnih organizacija, kao što su univerzalne i regionalne međunarodne organizacije, otvorene i zatvorene međunarodne organizacije te brojne druge, među kojima je najznačajnija podjela na međunarodne vladine organizacije te međunarodne nevladine organizacije.

(28 stranice / 0 slika / 0 tablica / 17 literaturnih navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u: Knjižnici Veleučilišta u Šibeniku

Ključne riječi: međunarodna organizacija, međunarodne nevladine organizacije

Mentor: dr.sc. Ljubo Runjić, v. pred.

Rad je prihvaćen za obranu: 3. 5. 2017.

TERM AND DIVISIONS OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

ZOJA LOKAS

zoja.lokas@gmail.com

International organizations are defined as state associations, as well as other international law subjects, established based on international treaty which has permanent members, its own sphere of activities, goals and functions and legal personality separated from personality of state members. First international organizations in contemporary sense of the word, have appeared not before WW II. This period is also known as „period of international organizations“. There are many divisions of international organizations, such as universal and regional organizations, opened and closed organizations and many others with most important divisions of government organizations and non-governmental organizations.

(28 pages / 0 figures / 0 tables / 17 references / original in Croatian language)

Paper deposited in: Library of Polytechnic in Šibenik

Keywords: international organization, international non-governmental organizations

Supervisor: Ph.D. Ljubo Runjić, Senior lecturer

Paper accepted: 3. 5. 2017.

1. UVOD

Općenito gledajući, pravo međunarodnih organizacija dio je međunarodnog prava koje uređuje pravne odnose između međunarodnopravnih subjekata u međunarodnoj zajednici, prvenstveno međunarodnim (međuvladinim) organizacijama kao subjektima međunarodnog prava.

Međunarodne organizacije su zapravo institucionaliziran i trajniji oblik suradnje država članica u postizanju zajedničkih ciljeva.

Broj međunarodnih organizacija i njihove djelatnosti kroz povijest najbolji su pokazatelji stupnja razvitka suradnje država u međunarodnim odnosima. Samim međunarodnim organizacijama prethodili su povremeni kongresi te diplomatske konferencije više država. Prve stalne međunarodne organizacije nastale su u 19. stoljeću, ali su zapravo fenomen 20. stoljeća.

Međunarodne organizacije osnivaju se međunarodnim ugovorom država članica koji su u isto vrijeme i ustavni akti za odnosnu međunarodnu organizaciju, no samo pravo neke međunarodne organizacije ne svodi se samo na ustav, već obuhvaća ugovore koje sama organizacija sklapa s državama - članicama. Nadalje, nalazimo i neke pisane propise koji nisu ugovornog značaja kao što su poslovници stalnih i privremenih organa, odluka nadležnih organa o primanju novih država u članstvo i sl., te osim tih pisanih propisa, pravo svake organizacije nadograđuje se običajnim pravnim pravilima nastalima u praksi njezinih organa i država članica.

Republika Hrvatska članica je brojnih regionalnih međunarodnih organizacija te sudjeluje u različitim međuvladinim tijelima. Istodobno prati najvažnije aktivnosti, politike i suradnju u okviru regionalnih međunarodnih organizacija koje po svom značenju i ulozi u međunarodnim odnosima utječu na globalna pitanja i s čijim članicama ostvaruju bilateralnu suradnju.

Ovaj završni radi za cilj ima osvrt na detaljniji prikaz pojma, teorije, konstitutivnih elemenata te samu podjelu međunarodnih organizacija. Kroz obradu teorija međunarodnih organizacija, te konstitutivnih elemenata kao što su članstvo, stalni organi, osnivanje putem međunarodnih ugovora, pravna osobnost te djelokrug, ciljevi i funkcije, doći ćemo do pojma međunarodne organizacije, tj. njezine definicije. Spomenut ćemo i međunarodne organizacije kao subjekte međunarodnih prava, podjelu međunarodnih organizacija, te međunarodne nevladine organizacije, kroz koje ćemo se do kraja približiti cjelokupnoj temi.

2. TEORIJE O MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

Kada govorimo o međunarodnim organizacijama, riječ je zapravo o neteritorijalnim subjektima međunarodnog prava. Na temelju toga pojavile su se različite teorije koje su nastojale objasniti svrhu postojanja međunarodnih organizacija u međunarodnoj zajednici.¹

2.1. Funkcionalistička teorija

Svrhu postojanja međunarodne organizacije u međunarodnoj zajednici ova teorija vidi u postizanju zajedničkih ciljeva, tj. interesa članova međunarodne organizacije. To je ujedno i razlog osnivanja same međunarodne organizacije.

Postizanje ciljeva je temelj trajanja međunarodne organizacije, drugim riječima, međunarodna organizacija trajat će onoliko koliko članovi budu imali interes za njom. Važno je istaknuti da je porastu broja međunarodnih organizacija pridonio tehnološki napredak čovječanstva.

Funkcionalistička teorija do krajnosti je razvijena od strane Davida Mitranya koji je u njoj vidio brojna sredstva za izbjegavanje međunarodnih sukoba i osiguranje međunarodnog mira i sigurnosti.

2.2. Realistička teorija

Prikazuje nam određene sličnosti i razlike sa funkcionalističkom teorijom. Što se tiče sličnosti, bilo bi to shvaćanje o državi kao središnjem međunarodnom subjektu, uvjerenje o izvornoj anarhističnosti međunarodne zajednice, te uvjerenje u sposobnost država da svoje interese što efikasnije ostvare.

Pored ovih sličnosti, nalazimo i razlike, a to je da sama realistička teorija ne polazi od uvjerenja da su suradnja među državama, kao i institucionalizacija u obliku međunarodnih organizacija, sposobne spriječiti ratove i osigurati svjetski mir. Moglo bi se reći da „realisti“ međunarodne odnose smatraju manje racionalnima nego „funkcionalisti“.

¹ Vidi: Lapaš, D., Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, NN, 2008., str. 7-10

Nadalje, „realisti“ daju veći značaj moći država za razliku od „funkcionalista“, kao primjer bili bi Ujedinjeni narodi, kako navodi J. E. Alvarez, kada su jedina dva učinkovita otpora agresiji bila ona kada su Sjedinjene Države predvodile vojnu akciju Organizacije.

Isto tako, vjerovanje u ideju međunarodne integracije i stvaranja „svjetske vlade“ nailazimo samo kod „funkcionalista“. To je razlog zbog koje međunarodnu zajednicu smatraju vertikalno strukturiranim pravnim poretom.

2.3. Disagregacionistička teorija

Teorija koja se bitno razlikuje od funkcionalističke i realističke teorije. Njene pristaše smatraju da su države sastavljene od različitih interesnih grupa pa međunarodne organizacije to i održavaju.

Treba istaknuti da, osim država, u međunarodnim odnosima danas sudjeluje sve više nedržavnih entiteta kao što su npr. oslobodilački pokreti.

Također, u ovoj teoriji, sve je značajnija uloga čovjeka kao pojedinca, nevladinih organizacija i drugih subjekata međunarodnog trgovačkog prava.

2.4. Kritička teorija

Sadrži brojne zamjerke prijašnjim teorijama. Prvenstveno, zamjera promatranje međunarodne zajednice kroz prizmu nasljeđa Stare Grčke i Rima, zanemarujući ostale kulture poput Indije, Kine i sl.

Nadalje, jasno se suprotstavlja realističkoj teoriji koja hegemonizam „jakih“ država smatra posve prirodnim; zamjera suvremenom međunarodnom pravu, kao i međunarodnim organizacijama; neravnomjernu zastupljenost muškaraca i žena, navodeći da su žene slabo prisutne u međunarodnoj organizaciji; te zamjera i rasnoj diskriminaciji u međunarodnim organizacijama, tj. prezastupljenost pripadnika bijele rase u međunarodnim organizacijama.

Konačno, dio kritike upućen je na dominaciju „bogatih“ država na štetu siromašnih.

2.5. Konstruktivistički pristup

Temelje međunarodnog prava, kao i međunarodnih organizacija, vidi u „transnacionalnim vrijednostima“.

Međunarodne organizacije, pristašama ovog pristupa, nisu tek sredstvo u ostvarenju interesa svojih država članica, već one bitno oblikuju interese tih država. Smatraju da s međunarodnim organizacijama dijele zajedničko počelo u društvenim odnosima te vrijednosti u međunarodnoj zajednici.

3. POJAM MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA

3.1. Definicija

Međunarodna organizacija je vrlo složen pojam pa to objašnjava situaciju brojnosti definicija, kao i činjenicu da nijedna do danas nije prihvaćena na razini pozitivnog međunarodnog prava.² Kao razlog tome, navodi se da su međunarodne organizacije društvene tvorevine koje ovise o volji osnivača i drugih međunarodnopravnih subjekata. Stoga, osnivači su slobodni da stvore međunarodnu organizaciju radi postizanja određenih ciljeva, tj. ostvarenja svojih interesa.

Također, sloboda osnivača, različiti ciljevi i funkcije međunarodne organizacije dovodi do stvaranja niza različitih oblika međunarodnih organizacija, što je ujedno i još jedan razlog težine definiranja pojma same međunarodne organizacije.

Pojam „međunarodna organizacija“ prvi put se spominje 1867. g. u pismu škotskog pravnika Jamesa Lorimera. Kasnije, nalazimo u naslovu djela Constantina Frantza.

Brojna imena su pokušala definirati pojam međunarodne organizacije. Prvu definiciju međunarodne organizacije donosi talijanski pravnik Anzilloti koji međunarodnu organizaciju tumači kao kolektivne organe koji su osnovani od strane više država te je zajedničkom izjavom volje prenijeta nadležnost koja između članova proizvodi određene pravne posljedice. Schwarzenberger za međunarodne organizacije koristi izraz „međunarodne institucije“ i definira ih kao organizacije za postizanje zajedničkih ciljeva. Brierly međunarodne organizacije određuje kao udruženje država osnovano na temelju međunarodnog ugovora, koje ima svoje zajedničke organe, pa tako i Kelsen, slično njemu, definira međunarodnu organizaciju kao međunarodnu zajednicu osnovanu međunarodnim ugovorom sa posebnim organima i radi postizanja svrhe za koju je osnovana.

Nadalje, postoji još mnogo autora koji definiraju pojam međunarodne organizacije. Uz navedene elemente, uvode elemente slijedeće elemente: element međunarodnopravne osobnosti, sposobnost sklapanja međunarodnih ugovora, konstitutivne elemente, određene kriterije kao npr. da se organizacija mora sastojati od najmanje dva kvalificirana člana, mora održavati redovite plenarne sjednice itd.

² Vidi: Runjić, Lj., Međunarodnopravni subjektivitet međunarodnih organizama u suvremenom međunarodnom pravu, Šibenik, Veleučilište u Šibeniku, 2016., str. 61.-65.

Neki autori ističu i međunarodni karakter organizacije, njenu svrhu, nužne karakteristike, neki pak uvode izraz - „osnivanje po međunarodnom pravu“ i sl. Također, valja istaknuti stajalište koje trenutno zauzima Komisija za međunarodno pravo koja međunarodnu organizaciju definira kao međuvladinu organizaciju.

Konačno, nakon brojnih autora i njihovih definiranja, međunarodne organizacije možemo definirati kao udruženje država (ali i drugih međunarodnopravnih subjekata), osnovano u pravilu na temelju međunarodnog ugovora, koje ima stalne organe i osobnost odvojenu od one svojih država članica, kao i vlastiti djelokrug, ciljeve i funkcije te služe postizanju zajedničkih ciljeva.

3.2. Konstitutivni elementi

Na temelju brojnih autora i njihovih definiranja pojma međunarodne organizacije, možemo izdvojiti konstitutivne elemente koji su zajednički većini autora:

3.2.1. Članstvo sastavljeno od javnopravnih subjekata međunarodnog prava

U međunarodnopravnoj doktrini dugo je prevladavalo stajalište u kojem jedino države mogu biti članovi međunarodne organizacije te zbog toga već spomenuti autori, poput Brierlyja i sl., započinju svoje definicije definiranjem međunarodne organizacije kao udruženje država. S vremenom je takvo stajalište odstupilo, ali uloga same države, kao članice međunarodne organizacije, ostala je i dalje naglašena.³

Nakon uloge države kao članice međunarodne organizacije, javljaju se i ostala pitanja vezana uz članstvo u međunarodnoj organizaciji kao što je primitak u članstvo, članska prava i obveze, disciplinske sankcije, prestanak članstva i sl. koja su, u pravilu, uređena odredbama „ustava“ te praksom svake organizacije.

³ Vidi: Runjić, Lj., Međunarodnopravni subjektivitet međunarodnih organizama u suvremenom međunarodnom pravu, Šibenik, Veleučilište u Šibeniku, 2016., str. 67.-83.

Punopravno članstvo u međunarodnoj organizaciji podrazumijeva posjedovanje svih članskih prava i dužnosti koje su predviđene „ustavom“ organizacije, te su sama prava na punopravno članstvo u međunarodnoj organizaciji ostvarile prvenstveno države.

Zatim, uz jedno od temeljnih načela međunarodnog prava, tj. načela suvremene jednakosti država, tijekom 20. st. javlja se pitanje tzv. mikrodržava i njihovog članstva u međunarodnoj organizaciji. Pojam „mikrodržave“ odnosio se na države koje imaju manje od sto tisuća stanovnika, tj. države s malim područjem, stanovništvom te ljudskim i ekonomskim resursima. Dakle, na samom primjeru Ujedinjenih naroda može se vidjeti protivljenje koje su pojedine njihove države članice iskazivale prema primanju u članstvo „mikrodržava“. Prevladavala su i različita stajališta u vezi „mikrodržava“ i to da „mikrodržave“ mogu postati punopravnim članovima Ujedinjenih naroda te su Sjedinjene Države predlagale da se za njih uvede posebna kategorija članstva, tzv. pridruženo članstvo.

Usprkos činjenici da „ustavi“ brojnih međunarodnih organizacija predviđaju da isključivo države mogu postati članovima tih organizacija, članstvo su u njima ostvarila i pojedina područja koja u trenutku primanja u članstvo nisu imala status države, odnosno nisu stekla neovisnost. Isto tako „ustavi“ pojedinih međunarodnih organizacija izrijekom predviđaju mogućnost da uz države i drugi subjekti međunarodnog prava postanu njihovim članovima. Tako je Pakt Lige naroda (članak 1., stavak 2.) predviđao da njenim članovima uz države mogu postati dominioni i kolonije pa su tako u članstvo bili primljeni britanski dominioni Australija, Južna Afrika, Novi Zeland, Kanada te Indija koja je imala status britanske kolonije. Uz Pakt možemo navesti i Svjetsku meteorološku organizaciju (WMO) koja u svoje članstvo prima nesamoupravna područja koja imaju vlastitu meteorološku službu (članak 3. Konvencije o Svjetskoj meteorološkoj organizaciji).

Govoreći o „ustavima“ pojedinih međunarodnih organizacija, konačno možemo navesti da predviđaju da članstvo u tim organizacijama mogu ostvariti i druge međunarodne organizacije, a glavni uzrok tome je bila Europska zajednica (danas Europska unija) koja je ostvarila članstvo u mnogim međunarodnim organizacijama.

Uz brojne navode, javlja se i pojam „mješovito članstvo“ do kojeg dolazi ako međunarodna organizacija i njene države članice, svaka za sebe, istodobno ostvare članstvo u nekoj međunarodnoj organizaciji. Upravo stoga, „ustavi“ većine međunarodnih organizacija koji dopuštaj članstvo međunarodnim organizacijama sadrže posebne odredbe o uvjetima njihovog primitka u članstvo, kao i posebne odredbe vezane uz članska prava tih organizacija i njihovih država članica. Važno je za istaknuti da „ustavi“ međunarodnih

organizacija još uvijek ne posvećuju dovoljnu pozornost pitanju mješovitog članstva i eventualnih problema koji proizlaze iz njega.

„Ustavi“ pojedinih međunarodnih organizacija uz punopravno članstvo predviđaju i mogućnost pridruženog članstva (associate membership), koje je prvenstveno nastalo da se entitetima koji ne zadovoljavaju kriterije za primitak u punopravno članstvo međunarodnih organizacija omogući sudjelovanje u radu tih organizacija. Kategorija pridruženog članstva podrazumijeva posjedovanje ograničenih članskih prava i dužnosti za razliku od punopravnog članstva, npr. iz članka 5. Statuta Vijeća Europe predviđeno je da pridruženi član može biti zastupljen samo u Savjetodavnoj Skupštini.

Dakle, članstvo u međunarodnim organizacijama ostvarile su države, nesamoupravna područja, područja s posebnim položajem, Sveta Stolica i druge međunarodne organizacije te im je zajedničko: pripadnost tzv. javnom sektoru i posjedovanje međunarodnopravne osobnosti. Međutim, bilo kakve promjene u strukturi članstva međunarodnih organizacija, kao članstvo subjekta tzv. privatnog (nevladinog) sektora, nevladinih udruga, međunarodnih nevladinih organizacija bi dovele do pretvaranja tih organizacija u međunarodne nevladine organizacije tzv. hibridne ili kvazimeđunarodne nevladine organizacije - QUANGO. Glavna karakteristika im je članstvo sastavljeno od subjekata javnog i privatnog sektora.

Što se tiče pitanja minimalnog broja članova, koji su potrebni da bi međunarodna organizacija mogla egzistirati u međunarodnopravnom poretku, većina „ustava“ međunarodnih organizacija na to pitanje ne daje odgovor. Jedan od rijetkih „ustava“ koji određuje minimalni broj članova je Konvencija o osnivanju Europske svemirske agencije čiji članak 25., stavak 1. određuje da će se organizacija raspustiti ako broj članova postane manji od pet. Ipak, treba napomenuti da su za postojanje međunarodne organizacije dovoljna dva člana.

Za entitete koji ne mogu ili ne žele ući u članstvo međunarodnih organizacija, ali ipak žele na određeni način sudjelovati u njihovom radu, predviđen je status promatrača, a njegov pravni položaj je uređen „ustavima“ ili pak aktima međunarodnih organizacija. Postoje i određene karakteristike promatračkog statusa, među kojima su dvije glavne i to: pravo sudjelovanja na sjednicama glavnih organa međunarodne organizacije te neposjedovanje glasačkih prava u njima.

Uz kategoriju promatrača postoji i savjetodavni (konzultativni) status koji je nastao iz razloga da se u rad međunarodnih organizacija uključe entiteti iz tzv. privatnog (nevladinog) sektora.

Konačno, nailazimo i na sudionički status (participatory status). Odbor ministara Vijeća Europe tako je rezolucijom (2003) od 19. studenog 2003. ustanovio sudionički status za međunarodne nevladine organizacije pri Vijeću Europe.

Nadalje⁴, svaka međunarodna organizacija može, u pravilu svojim „ustavom“, predvidjeti uvjete za prijam u svoje članstvo, a oni mogu biti: tehnički, politički, ekonomski te vojni. Svakako je važno za napomenuti da je prijam u članstvo međunarodne organizacije diskrecijsko pravo same organizacije pa neprimat u članstvo ne predstavlja kršenje međunarodnog prava od strane te organizacije.

Članstvo u međunarodnoj organizaciji donosi članu, u pravilu, niz članskih prava i obveza. Ta su prava i obveze utvrđene uglavnom konstitutivnim aktom - „ustavom“ pojedine organizacije pa se i razlikuju jedna od druge, no općenito se mogu svesti na pravo glasa, sudjelovanje u radu organizacije te u radu i članstvu njezinih organa, sudjelovanje u postupku odlučivanja o proračunskim i financijskim pitanjima, kao i neotuđivo pravo člana da se povuče iz članstva međunarodne organizacije. Što se tiče obveza, uglavnom se radi o obvezi poštovanja „ustava“ međunarodne organizacije, kao i drugih izvora njezina prava, sudjelovanje u ostvarenju funkcija i zadaća iz djelokruga organizacije, kao i podmirenje članskih prinosa i drugih obvezatnih financijskih davanja prema organizaciji.

Zatim, u kontekstu članstva u međunarodnoj organizaciji javlja se posebno pitanje, a to je pitanje tzv. disciplinskih sankcija predviđenih u pravilu „ustavom“ organizacije, a prema članici koja je povrijedila svoje članske obveze utvrđene pravom organizacije. Disciplinske sankcije su po svojoj prirodi sankcije pravnih podsustava općeg međunarodnog prava - pravnih sustava međunarodnih organizacija. Stoga, možemo ih definirati kao sve mjere koje, bez obzira na svoj konkretan sadržaj, pogađaju prava i povlastice člana međunarodne organizacije. Razlikujemo čak tri disciplinske sankcije koje predviđa Povelja Ujedinjenih naroda, a to su: sankcija suspenzije vršenja članskih prava i povlastica (čl. 5.), sankcija tzv. „male suspenzije“ ograničenu samo na suspenziju prava glasa u Općoj skupštini (čl. 19.), te sankcija isključenja iz članstva Organizacije (čl. 6.).

Slijedeće pitanje vezanu uz članstvo je pitanje njegova prestanka. Prestanak članstva u međunarodnoj organizaciji može nastupiti iz niza razloga: prestankom međunarodne organizacije, isključenjem kao disciplinskom sankcijom organizacije, prestankom države članice, neprihvatanjem izmijenjenog „ustava“ međunarodne organizacije te istupanjem odnosno povlačenjem iz članstva u međunarodnoj organizaciji.

⁴ Vidi: Lapaš, D., Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, NN, 2008., str. 36.-53.

Konačno, posebno pitanje vezano uz članstvo država u međunarodnim organizacijama jest pitanje predstavljanja država. Na temelju toga, 1975. g., u krilu Ujedinjenih naroda, usvojena je Bečka konvencija o predstavljanju država u odnosima s univerzalnim međunarodnim organizacijama.

3.2.2. Osnivanje putem međunarodnog ugovora

Predstavlja drugi konstitutivni element međunarodne organizacije. Moglo bi se reći da veći dio međunarodnopravne doktrine dijeli slično mišljenje, jer međunarodni ugovor kojim se osniva međunarodna organizacija uglavnom je konstitutivni akt te organizacije, tj. trenutak nastanka međunarodne organizacije u pravilu je trenutak stupanja na snagu konstitutivnog akta - „ustava“ te organizacije - kao međunarodnog ugovora. Ti se ugovori ravnaju prema pravilima međunarodnih ugovora, posebice Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora iz 1969., dok se kao posebna pravila uvijek primjenjuju odredbe prava same organizacije.⁵ No, u slučaju stupanja na snagu na pojedine će se „ustave“ primjenjivati i pravila Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora između država i međunarodnih organizacija ili između međunarodnih organizacija iz 1986. Treba istaknuti da se navedene konvencije primjenjuju na međunarodne ugovore sklopljene u pismenom obliku, ali međunarodno pravo dopušta mogućnost da međunarodni ugovori, a i konstitutivni akti - „ustavi“ međunarodnih organizacija, budu sklopljeni u nekom drugom, neformalnom obliku (usmeno), pri čemu njihova pravna valjanost ne dolazi u pitanje.

Nadalje, sam naziv konstitutivnog akta kao „ustava“ pojedine organizacije je nebitan, jer će u nekim organizacijama takav akt nositi naziv „ustav“ (npr. UNESCO), u drugima će postojati posve različit naziv (npr. „povelja“ kod Ujedinjenih naroda), a ponekad će biti čak i dijelom nekog „šireg“ međunarodnog ugovora. Važno je za napomenuti da „ustav“, mada najčešće prisutan, ipak nije nužan za postojanje međunarodne organizacije.

Neki autori smatraju da postoji dvojna priroda konstitutivnih akata međunarodnih organizacija, tako s jedne strane konstitutivni akti međunarodnih organizacija predstavljaju međunarodne ugovore kojima države zasnivaju međusobna prava i obveze na međunarodnom planu, dok s druge strane konstitutivni akti međunarodnih organizacija predstavljaju „ustave“ koji stvaraju novu pravnu osobu s vlastitim pravnim poretom koji

⁵ Lapaš, D., Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, NN, 2008., str. 10.

obvezuje organizaciju i njezine članove.⁶ Tako međunarodni ugovor, tj. „ustav“, osim osnivanja novog subjekta međunarodnog prava, međunarodne organizacije, određuje i njezine ciljeve, funkcije, prava, obveze, pitanje članstva, institucionalnu strukturu (organe), način odlučivanja, vrste akata, financijska pitanja i dr.

Iako je pravilo da se međunarodne organizacije osnivaju međunarodnim ugovorima, zabilježena su i odstupanja, gdje možemo izdvojiti primjere osnivanja međunarodne organizacije odlukom međuvladine konferencije, ili paralelnim odlukama, ili pravnim aktima već postojeće međunarodne organizacije. Međutim, osnivanje međunarodnih organizacija bez međunarodnog ugovora, predstavlja iznimku u odnosu na opće pravilo da se međunarodne organizacije osnivaju međunarodnim ugovorima. Isto tako, određeni broj pisaca smatra kako osnivanje međunarodnih organizacija međunarodnim ugovorom, koji je ujedno i njihov konstitutivni akt - „ustav“, ne predstavlja konstitutivni element međunarodne organizacije. Ipak, treba se prikloniti prevladavajućem stavu u međunarodnopravnoj doktrini koji među konstitutivne elemente međunarodne organizacije uvrštava osnivanje međunarodnim ugovorom, a razlog leži u činjenici da se upravo tim elementom može lakše odrediti pojam međunarodne organizacije.

3.2.3. Stalni organi

Stalni organi međunarodne organizacije zapravo su izraz institucionalizacije međudržavne suradnje kojom je takva organizacija i nastala te nam postojanje stalnih organa može poslužiti za jasno razlikovanje međunarodnih organizacija od drugih oblika multilateralne diplomacije, prvenstveno međunarodnih konferencija.⁷ Stalnost organa, a i samim time međunarodnih organizacija osigurava se periodičnim sastancima organa, stalnim okupljanjem pojedinih organa ili neprekidnim radom administrativnih organa.

Međunarodna organizacija kroz stalne organe ostvaruje svoje funkcije zbog kojih postoji. Stoga, međunarodna organizacija mora imati barem jedan stalni organ, no u praksi

⁶ Vidi: Runjić, Lj., Međunarodnopravni subjektivitet međunarodnih organizacija u suvremenom međunarodnom pravu, Šibenik, Veleučilište u Šibeniku, 2016., str. 84.-92.

⁷ Vidi: Lapaš, D., Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, NN, 2008., str. 55.-56.; Runjić, Lj., Međunarodnopravni subjektivitet međunarodnih organizacija u suvremenom međunarodnom pravu, Šibenik, Veleučilište u Šibeniku, 2016., str. 92.-96.

ih je uvijek više, tako, gotovo svaka međunarodna organizacija ima barem tri organa: plenarni, izvršni i administrativno-tehnički organ.

Prema općoj podjeli, svi organi međunarodne organizacije mogu se podijeliti na: glavne i pomoćne; organe u kojima sudjeluju pojedinci u osobnom svojstvu, organe sastavljene od predstavnika država, organe sastavljene od svih država članica organizacije ili od samo nekih država članica; organe s normativnom funkcijom, izvršne organe, sudske, te administrativno-tehničke organe; organe koji imaju ovlast donošenja obvezujućih odluka za sve članove i organe koji su ovlašteni donositi tek obične preporuke; organe koji se sastaju povremeno ili periodički, te organe koji djeluju stalno. Isto tako, u međunarodnopravnoj teoriji postoji više klasifikacija organa prema različitim kriterijima kao što su pravni status članova organa, funkcija organa i sl.

3.2.3.1. Plenarni organi

Svaka međunarodna organizacija ima plenarni organ u kojem su zastupljene sve države članice, ali ponegdje postoji i više plenarnih organa u jednoj organizaciji, kao npr. Europska unija gdje postoji tri plenarna organa: Europsko vijeće, Vijeće Europske unije i Europski parlament.⁸

Plenarni organi međunarodne organizacije često djeluju kao svojevrsne diplomatske konferencije država članica. Nazivi plenarnog organa razlikuju se od organizacije do organizacije te su određeni njezinim „ustavom“. Isto tako, ponekad „ustav“ međunarodne organizacije (ili neki drugi pravni izvor) određuje sastav, tj. strukturu delegacija država članica. Neki plenarni organi međunarodnih organizacija ponekad funkcioniraju poput svojevrsnih kvaziparlamenata s proporcionalnom zastupljenošću država članica prema broju stanovnika, neki mogu biti plenarni po svom sastavu. Nadalje, u nekim međunarodnim organizacijama u plenarnim organima sudjeluju i promatrači, u nekim postoji ustanova „savjetodavnog“ statusa, npr. u UNESCO-u, te „sudioničkog“ statusa, npr. u Vijeću Europe.

⁸ Lapaš, D., Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, NN, 2008., str. 56.-58.; Runjić, Lj., Međunarodnopravni subjektivitet međunarodnih organizacija u suvremenom međunarodnom pravu, Šibenik, Veleučilište u Šibeniku, 2016., str. 96.-97.

Ovlasti, tj. funkcije plenarnog organa međunarodne organizacije uređene su „ustavom“ same organizacije, pa se one i razlikuju koliko se razlikuju i ti „ustavi“. Ipak, postoje funkcije i ovlasti zajedničke praktički svim plenarnim organima međunarodnih organizacija, kao što je pravo i dužnost utvrđivanja opće politike međunarodne organizacije. Nadalje, plenarni organi u pravilu imaju ovlast tražiti (godišnji) izvještaj o radu međunarodne organizacije od drugih organa, a posebice od glavnog tajnika organizacije. Osim toga, plenarni organi imaju isključivu nadležnost da samostalno, ili u suradnji s drugim organima, odlučuju o pitanju članstva u međunarodnoj organizaciji, izboru članova pojedinih organa, o izvještajima o radu drugih organa, financijskim pitanjima, izmjenama „ustava“ te o drugim pitanjima predviđenima „ustavima“. Važno je napomenuti da plenarni organi u pravilu ne donose obvezujuće odluke, već preporuke koje nisu pravno obvezujuće za države članice.

3.2.3.2. Izvršni organi

Izvršni organi u pravilu održavaju kontinuitet rada međunarodne organizacije između zasjedanja plenarnog organa, te u njima sudjeluje ograničeni broj država članica.⁹ Takav uži sastav omogućuje brže djelovanje operativnih organa međunarodne organizacije, te će ovisiti od „ustava“ pojedine međunarodne organizacije. Stoga, ponekad mogu biti u cijelosti izborni, a nekada mogu imati i stalna mjesta, unaprijed trajno predviđena samo za neke države članice (npr. Vijeće sigurnosti i Starateljsko vijeće Ujedinjenih naroda u kojima su stalna mjesta predviđena za pet država članica: Sjedinjene Američke Države, Kinu, Francusku, Sovjetski Savez i Ujedinjenu Kraljevinu). U svakom slučaju, države članice takvih organa moraju djelovati u interesu organizacije u cjelini.

Ovlasti tih organa su također utvrđene „ustavom“ organizacije, kao i drugim izvorima njezina prava. Njime se utvrđuje i djelokrug, ali i pravna priroda, tj. obvezatnost akata koje ti organi donose.

Potvrda za izvršnim organima javlja se iz dva razloga. Prvi razlog je želja da se putem odlučivanja u organu, koji je sastavljen od manjeg broja država članica koje se češće sastaju,

⁹ Vidi: Lapaš, D., Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, NN, 2008., str. 59.; Runjić, Lj., Međunarodnopravni subjektivitet međunarodni organizama u suvremenom međunarodnom pravu, Šibenik, Veleučilište u Šibeniku, 2016., str. 97. i 98.

ubrza proces donošenja odluka i povećá efikasnost rada organizacija. Drugi razlog je činjenica da određene države članice imaju specifične interese te da samim članstvom u izvršnom organu mogu izravno sudjelovati u donošenju odluka, a i zaštiti svojih interesa.

3.2.3.3. Administrativno-tehnički organi

Posljednji od triju organa koji čine temelje institucionalne strukture međunarodnih organizacija i koji ima zadaću da održava kontinuitet djelovanja organizacije, npr. između zasjedanja plenarnog organa.¹⁰ U praksi se koriste brojni nazivi, kao što je ured, sekretarijat ili tajništvo. Međunarodna telegrafska unija, jedna od najstarijih međunarodnih organizacija, među prvima je posjedovala svoj administrativni organ - tajništvo.

Glavna funkcija tih organa dala bi se prikazati u koordinaciji djelovanja država članica i međunarodne organizacije. Stoga, takav organ djeluje kao središnji organ u pogledu svih dokumenata međunarodne organizacije. Uz to, postoje i brojne druge funkcije. U pravilu sastavlja dnevni red zasjedanja plenarnog organa međunarodne organizacije, izrađuje nacrt proračuna, informira javnost o djelovanju organizacije, koordinira aktivnosti drugih glavnih organa međunarodne organizacije i dr. Također, tajništvo može posjedovati i političke funkcije. Za primjer bi bio glavni tajnik Ujedinjenih naroda koji na temelju članka 99. Povelje Ujedinjenih naroda ima ovlast da upozorava Vijeće sigurnosti na svaki predmet koji bi po njegovom mišljenju mogao dovesti u opasnost održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. Ponekad, ali rijetko, tajništvo međunarodne organizacije može vršiti upravne ovlasti na nekom području s posebnim položajem u ime međunarodne organizacije pa i međunarodne zajednice općenito.

Na čelu tajništva nalazi se glavni tajnik kojeg u pravilu imenuje plenarni organ međunarodne organizacije, a on imenuje međunarodne službenike i ostalo osoblje tajništva.

Administrativno-tehnički organ međunarodne organizacije u pravilu je „ustavom“ organizacije predviđen kao organ koji je u svom radu neovisan od utjecaja bilo koje države članice. Neovisnost tajništva očituje se u činjenici da ono predstavlja jedini organ međunarodne organizacije, uz iznimku pojedinih sudskih organa, koji je sastavljen od

¹⁰ Vidi: Lapaš, D. Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, NN, 2008., str. 62. i 63.; Runjić, Lj., Međunarodnopravni subjektivitet međunarodnih organizama u suvremenom međunarodnom pravu, Šibenik, Veleučilište u Šibeniku, 2016., str. 98. i 99.

međunarodnih službenika i ostalog pratećeg osoblja, a ne od predstavnika država članica. Također, u toj neovisnosti međunarodnih službenika vidljiva je svrha povlastica i imuniteta koje u diplomatskom pravu oni u ime organizacija uživaju, dok je s druge strane ta neovisnost svojevrsna potvrda odvojene međunarodnopravne osobnosti međunarodne organizacije od osobnosti njezinih država članica.

Uz prethodno navedene organe koji postoje u većini međunarodnih organizacija, kod pojedinih organizacija nailazimo i na postojanje sudskih organa (npr. Međunarodni sud Ujedinjenih naroda) te postoje i tzv. pomoćni organi koji se u velikom broju nalaze kod većine organizacija.¹¹

Sudski organi međunarodne organizacije zaslužuju biti promatrani kao samostalne međunarodne institucije, prije nego organi neke međunarodne zajednice. Možemo ih podijeliti u tri kategorije. U prvu kategoriju spadaju organi koji, bez obzira jesu li osnovani „ustavom“ međunarodne organizacije, uživaju od nje odvojen status, npr. Stalni sud međunarodne pravde iz vremena Lige naroda, a današnji Međunarodni sud. Tako, država može postati strankom statuta Međunarodnog suda bez da postane članica Ujedinjenih naroda. Isto tako, u ovu kategoriju spadaju i drugi međunarodni sudski organi ustanovljeni posebnim međunarodnim ugovorima. U drugu kategoriju spadaju organi koji su, iako nezavisni u svom djelovanju, u užoj institucionalnoj vezi s međunarodnom organizacijom unutar koje djeluju, npr. Upravni sud Ujedinjenih naroda vezan uz Opću Skupštinu Ujedinjenih naroda. Također, u tu kategoriju spadaju i međunarodni kazneni sudovi koji su osnovani rezolucijama Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda kao njegovi pomoćni organi. Konačno, u treću kategoriju spadaju neki kvazisudski organi koji nisu osnovani kao organi neke međunarodne organizacije, već na temelju nekog međunarodnog ugovora (ili drugog akta) usvojeno u krilu neke međunarodne organizacije, ali tek u ulozi nadzornog mehanizma u izvršenju odnosnoga međunarodnopravnog akta. Za primjer možemo uzeti Odbor za prava čovjeka osnovan Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima i sl. Obilježje navedenih sudskih, a i kvazisudskih organa je zahtjev za nezavisnošću u njihovu radu. Međunarodni sudski organi, uz iznimku kaznenih sudova, u pravilu poznaju tek jednostupanjsko sudovanje. Pravni lijekovi su po svojoj prirodi izvanredni i remonstrativni. Nadalje, postoji problem kod izvršenja presuda međunarodnih sudskih organa. Za prisilno izvršenje tih presuda u pravilu su zaduženi izvršni organi odnosnih organizacija, no ponekad

¹¹ Vidi: Lapaš, D., Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, NN, 2008., str. 60.-68.

i plenarni organi. Suci se u pravilu mogu ponovno izabrati, a bira ih gotovo uvijek plenarni organ međunarodne organizacije sam ili zajedno s izvršnim organom. Nadležnost međunarodnih sudskih organa ravna se prema njihovim temeljnim aktima (statutima, poslovnicima i sl.), no u pravilu sami odlučuju o svojoj nadležnosti. Ponekad se postavlja pitanje uloge međunarodnih sudskih organa na stvaranje međunarodnog prava, no nipošto nije onakva kakvu sudski organi imaju u npr. angloameričkom pravnom sustavu. Sudske rješidbe tek su pomoćno sredstvo u sustavu izbora međunarodnog prava, s ulogom da pridonesu tumačenju nekoga od formalnih izvora međunarodnog prava, no novi se spor prema međunarodnom pravu nikada neće moći riješiti formalnom primjenom ranije presude. Isto tako, ponekad i neki drugi nesudski organi međunarodne organizacije mogu njezinim „ustavom“ biti ovlaštene rješavati sporove između država članica. Ponekad glavni organi međunarodne organizacije mogu njezinim „ustavom“ biti ovlaštene osnivati neke sudske organe organizacije kao svoje pomoćne organe. U svakom slučaju, sudski organi u svome radu moraju biti neovisni.

Pomoćni organi međunarodnih organizacija u pravilu nisu predviđeni samim „ustavom“ organizacije, već ih naknadno, na temelju ovlaštenja iz „ustava“, osnivaju glavni organi organizacije za pomoć u obavljanju svojih funkcija. Njihovi nazivi su različiti od organizacije do organizacije. Ponekad dva ili čak više glavnih organa međunarodne organizacije mogu osnovati jedan zajednički pomoćni organ. Isto tako, pomoćni organi mogu biti osnovani kao trajni (s unaprijed neograničenim trajanjem), ali i kao ad hoc tijela osnovana za obavljanje točno određene zadaće. Ponekad, ukaže li se potreba, neki privremeni organ može prerasti u trajni pomoćni organ nekog od glavnih organa organizacije. Također, nekada i sami pomoćni organi međunarodne organizacije mogu osnivati vlastite pomoćne organe. Ovlasti pomoćnih organa ne smiju nikada prelaziti djelokrug i ovlasti same međunarodne organizacije pa ni ovlasti glavnog organa koji ga je osnovao. Uz to, pomoćni organi međunarodne organizacije moraju u svom djelovanju biti podvrgnuti nadzoru glavnog organa koji ih je osnovao, stoga će taj glavni organ odlučivati o prihvaćanju odluka koje je donio njegov pomoćni organ. Ipak, sve su to pravila dispozitivne naravi, što znači da bi „ustav“ pojedine međunarodne organizacije mogao svojim odredbama te odnose i drukčije urediti.

3.2.4. Pravna osobnost odvojena od osobnosti članova

Predstavlja četvrti konstitutivni element međunarodne organizacije, a za neke autore i najvažniji konstitutivni element organizacije.¹² Stjecanjem pravne osobnosti međunarodne organizacije postaju subjektima prava u tim pravnim porecima, kako u unutarnjem tako i na međunarodnom planu. Pravna osobnost, ili drugim riječima pravni subjektivitet, podrazumijeva posjedovanje pravne i djelatne sposobnosti, pri čemu svi pravni subjekti imaju pravnu sposobnost, tj. sposobnost posjedovanja prava i obveza, dok svi pravni subjekti nemaju djelatnu sposobnost, tj. sposobnost vlastitim djelovanjem stvarati pravne posljedice.

Svaki pravni poredak svojim normama određuje krug entiteta koje čini nositeljima prava i dužnosti. Stjecanjem pravne sposobnosti, ti entiteti stječu i pravnu osobnost, odnosno postaju pravne osobe u tom pravnom poretku. Pravni sustav, svaki za sebe, određuje opseg i prirodu pravne osobnosti nekog entiteta, pa tako i međunarodnopravni poredak, vođen potrebama međunarodne zajednice, određuje opseg i prirodu međunarodnopravne osobnosti pojedinih entiteta. Danas međunarodne organizacije posjeduju pravnu osobnost u unutarnjim pravnim porecima država. Stjecanje pravne osobnosti u pravnim porecima država članica u pravilu je uređeno konstitutivnim aktima, tj. „ustavima“ međunarodnih organizacija. Tako Povelja Ujedinjenih naroda u svom 104. članku određuje: „Organizacija uživa na području svakog člana pravnu sposobnost potrebnu za obavljanje svojih funkcija i za postizanje svojih ciljeva.“ Kod nepostojanja „ustavnih“ odredbi, pravna osobnost međunarodnih organizacija uređuje se posebnim ugovorima između međunarodnih organizacija i država, kao što je npr. ugovor o sjedištu. Katkad, priznanje pravne osobnosti međunarodne organizacije biva prepušteno zakonodavstvu pojedine države.

Važno je istaknuti da je stjecanje pravne osobnosti u međunarodnopravnom poretku često povezano sa stjecanjem pravne osobnosti u unutarnjim pravnim porecima. Kao što je već navedeno, „ustavi“ brojnih međunarodnih organizacija uređuju stjecanje pravne osobnosti tih organizacija u unutarnjim pravnim porecima država članica. Sami ti „ustavi“ stvaraju obveze u međunarodnopravnom poretku za svoje stranke, tj. države članice, dok s druge strane stvaraju određena prava u međunarodnopravnom poretku za međunarodne organizacije.

¹² Vidi: Lapaš, D., Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, NN, 2008., str. 24.-33.; Runjić, Lj., Međunarodnopravni subjektivitet međunarodnih organizacija u suvremenom međunarodnom pravu, Šibenik, Veleučilište u Šibeniku, 2016., str. 99.-105.

Postoje slučajevi kada neka država ne želi priznati neku međunarodnu organizaciju. Priznanje neke međunarodne organizacije, baš kao i države od strane druge države, njezin je slobodan, dobrovoljan čin. Stoga, ono predstavlja volju da s odnosnom organizacijom održava pravne odnose te joj priznaje pravni subjektivitet u svome vlastitom unutarnjem pravnom poretku.

Nadalje, kod ostvarenja međunarodnopravne osobnosti međunarodnih organizacija javlja se pitanje o pravnim posljedicama samog ostvarenja. Posljedica stjecanja međunarodnopravne osobnosti međunarodnih organizacija jest ostvarenje međunarodne pravne, ali i djelatne sposobnosti. Stoga, mogu se izdvojiti subjektivna prava međunarodne organizacije koja su vezana uz ostvarenje njezinih funkcija, kao što su prava i ovlasti koje neposredno proizlaze iz „ustava“ međunarodne organizacije, zatim prava i ovlasti nužne za izvršavanje funkcija organizacije utvrđenih „ustavom“ te prava i ovlasti nužne za ostvarenje ciljeva organizacije.

Kao zaseban element međunarodnopravnog subjektiviteta javljalo se tzv. „pravo na rat“ (ius ad bellum). No, pozitivno međunarodno pravo zabranjuje agresivni rat, stoga sadržaj toga prava ostaje vidljiv tek u kontekstu individualne ili kolektivne samoobrane predviđene odredbom članka 51. Povelje, ali donekle i u mogućnosti primjene sile od strane međunarodne organizacije. Isto tako, međunarodne organizacije danas katkad uživaju i neka prava koja je klasično međunarodno pravo uglavnom vezalo samo uz države, dok neke međunarodne organizacije, kao npr. Ujedinjeni narodi ili NATO, uživaju i pravo da imaju brodove i zrakoplove pod vlastitom zastavom.

Važno je za napomenuti da uz zahtjev za posjedovanjem pravne osobnosti se veže i zahtjev da ta pravna osobnost međunarodnih organizacije bude odvojena od pravne osobnosti država članica. Stjecanjem vlastite pravne osobnosti međunarodne organizacije postaju autonomne pravne osobe odvojene od svojih članova, sposobne posjedovati vlastita prava i obveze te nezavisno djelovati u odnosu na svoje članove. Korijeni za odvojenost pravne osobe od svojih članova možemo potražiti u rimskome pravu. Međunarodnopravna doktrina prihvatila je postojanje pravne osobnosti međunarodnih organizacija odvojene od one država članica, argumentirajući to postojanjem vlastite volje organizacije koja je izražena kroz njene organe te odvojena od volje država članica. Zahtjev da međunarodna organizacija posjeduje odvojenu volju od volje država članica omogućava nam da razgraničimo međunarodne organizacije od drugih oblika međunarodne suradnje poput međunarodnih konferencija ili zajedničkih organa dviju ili više država. Zajednički organi predstavljaju entitete koji djeluju u korist država sudionica te isključivo za njih stvaraju

prava i obveze, dok međunarodne konferencije donose odluke koje proizlaze jedino iz volja država sudionica konferencije.

Konačno, bez posjedovanja pravne osobnosti, a i bez posjedovanja pravne sposobnosti, međunarodne organizacije ne bi imale status subjekta, kako u unutarnjim pravnim porecima tako i u međunarodnom pravnom poretku, a samim time ne bi mogle posjedovati prava niti obveze u tim porecima, tj. ne bi mogle stvarati pravne posljedice vlastitim djelovanjem u tim porecima, odnosno izvršavati funkcije i ostvarivati ciljeve zbog kojih su osnovane.

3.2.5. Djelokrug, ciljevi i funkcije

Predstavljaju peti i posljednji konstitutivni element međunarodne organizacije koji je utvrđen u pravilu „ustavom“ organizacije.¹³ U ovom konstitutivnom elementu možemo potražiti razloge osnivanja i svrhu postojanja međunarodne organizacije s obzirom da djelokrug međunarodne organizacije, tj. izvršavanje funkcija i postizanje ciljeva međunarodne organizacije služi za ostvarivanje interesa članova međunarodne organizacije zbog kojih su je oni i osnovali. Treba istaknuti da ciljevi i funkcije međunarodne organizacije sukladno tzv. doktrini funkcionalne nužnosti determiniraju prava i ovlasti međunarodne organizacije.

¹³ Vidi: Runjić, Lj., Međunarodnopravni subjektivitet međunarodnih organizama u suvremenom međunarodnom pravu, Šibenik, Veleučilište u Šibeniku, 2016., str. 105.

4. MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE KAO SUBJEKTI MEĐUNARODNOG PRAVA

Subjekt međunarodnog prava jest svatko tko u međunarodnom pravnom poretku ima pravnu i djelatnu sposobnost.¹⁴ Dugo nisu bila usuglašena gledišta o tome jesu li uopće, u kojoj mjeri i koje su međunarodne organizacije subjekt međunarodnog prava. Pisci koji su međunarodnu osobnost poistovjećivali sa svojstvima države koja ima teritorij, stanovništvo i suverenu vlast, dolazili su do zaključka da međunarodne organizacije nisu subjekti međunarodnog prava. No, neki su pisci olako pridavali naddržavne značajke i onim organizacijama koje ih stvarno nisu imale.

Općenito, otkad su se pojavile prve međunarodne organizacije, postavlja se pitanje o njihovoj međunarodnopravnoj osobnosti i o tome jesu li i na kojem su temelju ona subjekti međunarodnog prava. Ponekad se i sama ustavna pravila pojedine organizacije izjašnjavaju o tom pitanju. Tako se u st. 2., čl. 6. Ugovora o Europskoj zajednici za ugljen i čelik izričito priznala pravna sposobnost Zajednice u onoj mjeri u kojoj je ona potrebna „za vršenje njezinih funkcija i za postizanje njezinih ciljeva u međunarodnim odnosima.“ Povelja Ujedinjenih naroda, čl. 104., propisuje da ta organizacija „uživa na području svakoga svoga člana pravnu sposobnost potrebnu za vršenje svojih funkcija i postizanje svojih ciljeva.“ Taj propis i svi slični njemu nedvojbeno dokazuju da Ujedinjeni narodi imaju svojstvo pravne osobe prema unutarnjem pravu svih država članica te drugih država s kojima su sklopile takve sporazume. 1948. godine pojavilo se pitanje jesu li Ujedinjeni narodi subjekti i međunarodnog prava i imaju li objektivno svojstvo subjekta (ne samo u odnosu prema državama nego i prema trećima). 1949. godine Međunarodni je sud na to pitanje jednoglasno odgovorio potvrdno. Prema mišljenju Suda: „Subjekti prava u nekom pravnom sustavu nisu neophodno identični glede njihove naravi ili širine njihovih prava; njihova narav ovisi o potrebama zajednice.“ Sud je došao do zaključka da je Organizacija ujedinjenih naroda međunarodna osoba, tj. da je Organizacija subjekt međunarodnog prava, da ona ima sposobnost da bude nositelj međunarodnih prava i dužnosti i da ima sposobnost da se koristi tim pravima ističući međunarodne zahtjeve.

Premda su subjekti međunarodnog prava međuvladine organizacije, za razliku od država, ne raspolažu općenitom nadležnošću. U tom smislu ni sama Organizacija ujedinjenih naroda nije isto što i njezina najmanja država članica.

¹⁴ Vidi: Degan, V. Đ., Međunarodno pravo, Zagreb, Školska knjiga, 2011., str. 412.-415.; Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., Međunarodno pravo 1, Zagreb, Školska knjiga, 2010., str. 74.-81.

Isto tako, međunarodne organizacije najčešće se osnivaju ugovorom, pa je njihov položaj određen na tom temelju. Ipak, pisci se ne slažu o tome temelji li se subjektivitet međunarodnih organizacija samo na tim osnivačkim ugovorima ili je već postao dijelom običajnog međunarodnog prava. Neki pisci smatraju da je pravni temelj subjektiviteta međunarodne organizacije u ugovoru kojim je ona osnovana. Dakle, po tom mišljenju države bi davale osobnost organizaciji, ona bi vrijedila samo za njih, a eventualno i za one ostale države koje su tu osobnost priznale u odnosu između sebe i organizacije.

Ne bi bilo potrebno da se nekoj organizaciji izrijekom dodijeli međunarodnopravna osobnost ugovorom o njezinu osnivanju, odnosno njezinim statutom. No, iako to nije potrebno izrijekom učiniti, međunarodnopravna osobnost slijedi konkludentno iz same činjenice da se namjeravalo stvoriti međunarodnu organizaciju, dakle da je ipak sporazum država temelj pravnog položaja međunarodne organizacije kao subjekta međunarodnog prava.

Danas je općenito prihvaćeno da međunarodne organizacije sklapaju punopravne međunarodne ugovore s državama i između sebe, a takvi se ugovori ni u čemu ne razlikuju od ugovora kojih su stranke samo države. Razvoj međunarodnog prava doveo je do stanja da su međunarodne vladine organizacije po pravilu subjekti međunarodnog prava i one u tome svojstvu djeluju prema državama nečlanicama i drugim organizacijama. Ako bi se posumnjalo u međunarodnu osobnost neke organizacije koju su stvorile države, to bi se moralo posebno istraživati.

5. PODJELE MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA

Moguće ih je izvršiti temeljem četiri usporedna kriterija koji će nas upozoriti na različite djelatnosti tih organizacija.¹⁵

Prva i najvažnija podjela je na vladine (međudržavne) i na nevladine međudržavne organizacije. Vladine organizacije osnivaju države i one su im jedini pravi članovi. U nekima od njih su učlanjena odnosna državna tijela ili organizacije, kao npr. središnje banke, željezničke uprave, a nisu neposredno učlanjene države. Nevladine organizacije djeluju na području širem od jedne države, ali njih ne osnivaju, niti su u njih učlanjene države. Članovi su im ili pojedinci iz više država, ili srodna tzv. nacionalna društva ili udruge pojedinaca iz više država. Neke od nevladinih međunarodnih organizacija mogu biti od političkog značenja kao npr. Interparlamentarna unija, Međunarodna federacija bivših boraca i dr. Postoji i niz međunarodnih udruga koje okupljaju znanstvenike i znanstvena društva različitih zemalja među kojima je najugledniji Institut za međunarodno pravo, te po članstvu masovnije Svjetsko udruženje za međunarodno pravo. Samo vladine (međudržavne) organizacije mogu biti subjekti međunarodnog prava, tj. mogu imati sposobnost da budu nositelji međunarodnih prava i dužnosti. Ostale nevladine organizacije nisu subjekti međunarodnog prava.

Druga podjela je prema opsegu nadležnosti i to na opće i na specijalizirane međunarodne organizacije. Općim organizacijama nazivamo one koje se bave političkim, ekonomskim i socijalnim pitanjima, problemima mirnog rješavanja sporova i po potrebi drugim pitanjima. „Opće“ su organizacije sve one čija nadležnost nije usko specijalizirana. Danas najbolji primjer za takvu organizaciju je Organizacija ujedinjenih naroda. Naprotiv, specijalizirane organizacije su sve one koje su svojim ugovorom - ustavom ovlaštene da djeluju u nekoj užoj, specijaliziranoj, oblasti, kao npr. Međunarodne unije za telekomunikacije i dr. Članstvo u nekim specijaliziranim organizacijama ograničeno je na krug država ili na regiju.

Treća podjela je prema prostornom vršenju djelatnosti i po članstvu. To bi bile univerzalne i regionalne organizacije. Univerzalnim organizacijama nazivamo zapravo sve one kojima je cilj okupiti sve države svijeta i koje su otvorene državama iz svih dijelova našega planeta. Njima pripadaju sve specijalizirane ustanove Ujedinjenih naroda. S druge strane, regionalne organizacije obuhvaćaju uži krug država. One su pod određenim uvjetima

¹⁵ Vidi: Degan, V. Đ., Međunarodno pravo, Zagreb, Školska knjiga, 2011., str. 408.-412.

otvorene na pristup zemljama iz određene regije ili subregije. Najtipičnije regionalne organizacije su Organizacije američkih država i Afrička unija.

Četvrta podjela je podjela organizacija prema stupnju ovlasti i domašaju odluka koje donose njihovi organi. Danas su najbrojnije tzv. deliberativne organizacije koje koordiniraju uzajamnu suradnju svojih država članica. Supranacionalne (nacionalne) organizacije su danas iznimno rijetke. To je danas praktično jedina Europska unija, nastala ujedinjavanjem triju zajednica: Europske zajednice za ugljen i čelik, Europske ekonomske zajednice i Europske zajednice za atomsku energiju (Euroatom). Europsku uniju nazivamo supranacionalnom jer se u nekim crtama približava klasičnoj konfederaciji, a ne može se svrstati u konfederaciju jer među svojim nadležnostima nema zajedničku obranu država članica.

Postoje još otvorene i zatvorene međunarodne organizacije.¹⁶ Razlikuju se po tome jesu li otvorene za ulazak u svoje članstvo svim državama svijeta ili je krug članstva unaprijed ograničen po nekom objektivnom kriteriju čije ispunjenje ne ovisi od volje države, potencijalne članice. Zatim, postoje trajne i privremene međunarodne organizacije. Razlika im je u tome da li im je trajanje na bilo koji način unaprijed određeno, npr. istekom vremena, ili su osnovane na neograničeno vrijeme. Te konačno, postoje i međunarodne organizacije koje mogu imati sudske ovlasti prema državama članicama, npr. Ujedinjeni narodi preko Međunarodnog suda) i međunarodne organizacije koje takve ovlasti nemaju.

¹⁶ Vidi: Lapaš, D., Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, NN, 2008., str. 16.

6. MEĐUNARODNE NEVLADINE ORGANIZACIJE

Međunarodne nevladine organizacije pripadaju pojmu međunarodnih organizacija u širem smislu.¹⁷ U pozitivnom međunarodnom pravu ne postoji općeprihvaćena definicija međunarodnih nevladinih organizacija, unatoč činjenici da egzistiraju već godinama kao značajni akteri u međunarodnopravnom poretku. Pojam „međunarodna nevladina organizacija“ u međunarodnom pravu prvi put se spominje 1945. godine u Povelji Ujedinjenih naroda, čl. 71. Do pojave Ujedinjenih naroda postojali su različiti nazivi za međunarodne nevladine organizacije, od kojih je najčešći bio naziv „privatne organizacije“. Postoje još brojni nazivi kao što su „akademije“, „savezi“, „udruge“, „agencije“ i dr. Uvođenje novog izraza u terminologiju Ujedinjenih naroda bilo je razgraničavanje dvaju tipova međunarodnih organizacija, međuvladine organizacije i međunarodne nevladine organizacije. No, ubrzo se pojam „međunarodna nevladina organizacija“ proširio izvan konteksta Ujedinjenih naroda.

Međunarodne nevladine organizacije u svom članstvu okupljaju subjekte tzv. „privatnog sektora“, isključivo, ili čak ponekad i zajedno s državama, međuvladinim organizacijama, pa i drugim međunarodnopravnim subjektima. Svijet međunarodnih nevladinih organizacija karakterizira velika raznolikost. Procesi njihova nastajanja, promjena, spajanja, razdvajanja, ali i nestajanja, odvijaju se svakodnevno, stoga nije moguće ni približno ustanoviti njihov broj. Literatura nudi samo procjene koje se kreću od 14000 do 20000.

Struktura međunarodnih nevladinih organizacija uređena je u pravilu njihovim statutima. Statuti međunarodnih nevladinih organizacija jesu akti podvrgnuti internom pravnom poretku države sjedišta odnosno registracije takve organizacije. Usklađenost statuta, kao i organizacije u cjelini, s pravnim poretkom države registracije ponekad se izrijekom navodi već u samom statutu. Posebno zanimljiv dio u analizi strukture međunarodnih nevladinih organizacija jest uvid u njihovo članstvo. U tom smislu može se izdvojiti nekoliko oblika: najveći broj međunarodnih nevladinih organizacija okuplja u svom članstvu samo nacionalne udruge, neke međunarodne nevladine organizacije poznaju mogućnost neposrednog individualnog članstva, te postoje i međunarodne nevladine organizacije koje u svom članstvu okupljaju isključivo pojedince. Kod strukture nekih međunarodnih nevladinih organizacija postoji izuzetna složenost. Postoje dva oblika

¹⁷ Vidi: Lapaš, D., Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, NN, 2008., str. 148.-165.

složenih organizacija. Prvi je slučaj tzv. „organizacija kišobrana“. To su velike međunarodne nevladine organizacije koje u svom članstvu okupljaju druge međunarodne nevladine organizacije, a koje svoje članstvo nalaze najčešće u nekom od ranije opisanih oblika. „Organizacija kišobrani“ predstavlja sredstvo u borbi protiv nepotrebnog dupliciranja djelokruga i funkcija nevladinih organizacija. Drugi slučaj složenih međunarodnih nevladinih organizacija nalazimo u primjeru Međunarodnog Crvenog križa (IRC), divovske međunarodne nevladine organizacije sastavljene od Međunarodnog odbora Crvenog križa (ICRC), Međunarodne federacije nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca, te nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca. Svaki od triju sastavnih dijelova Međunarodnog Crvenog križa zadržava, u okviru statuta, svoju nezavisnost. Struktura nekih međunarodnih nevladinih organizacija pokazuje „otklon“ prema vladinom sektoru, te su svrstane u četiri skupine: Prvu skupinu čine međunarodne nevladine organizacije koje u svom članstvu, pored nacionalnih udruga i pojedinaca kao neposrednih članova, okupljaju i državne organe istog područja interesa. U drugu skupinu spadaju međunarodne nevladine organizacije čije članove imenuju države, odnosno njihovi organi. Treću skupinu čine tzv. „hibridne“ ili „kvazi međunarodne nevladine organizacije“. Njihovo članstvo s jedne strane obuhvaćaju subjekti iz nevladinog sektora, a s druge strane subjekti iz vladinog sektora. Značajka tih organizacija je simbioza u kojoj obje kategorije članstva (vladina i nevladina), istinski priznaju jedna drugoj pravo sudjelovanja u zajedničkom procesu odlučivanja. U četvrtu skupinu ulaze one međunarodne nevladine organizacije čije je osnivanje, pa i postojanje, neposredno u ovisnosti od vladinog sektora. Međutim, mogu se razlikovati dva slučaja. Prvi je vezan uz suradnju država ili međuvladinih organizacija na ostvarenju zajedničkog cilja, a drugi je slučaj, slučaj tzv. „vladinih međunarodnih nevladinih organizacija“ (GONGO).

„Ustavi“ (statuti) međunarodnih nevladinih organizacija sadrže odredbe koje reguliraju njihovu institucionalnu strukturu. Moguće je izdvojiti općenito neke glavne organe međunarodnih nevladinih organizacija, unatoč raznolikosti u članstvu, veličini, djelokrugu, sredstvima i sl.

Plenarni organ je najviši organ međunarodne nevladine organizacije. U pravilu se sastoji od predstavnika svih članova organizacije. Često ga susrećemo pod nazivom „opća skupština“, ali i pod drugim nazivima kao što su „kongres“, „vijeće“ i sl. Plenarni organ se sastaje periodički, ovlasti su mu najšire te u pravilu uključuju odlučivanje o izmjenama i dopunama „ustava“ organizacije, o općoj politici organizacije, prijmu i isključenju članova,

o financijskim pitanjima i dr. Također, nadzire i druge organe, i dužnosnike, organizacije te njihov rad.

Izvršni organ često se nalazi pod nazivom „izvršni odbor“ te „odbor direktora“. Sastaje se na način utvrđen „ustavom“ organizacije. Nadležnost mu je izvršavanje odluka i provođenje politike koju utvrđuje plenarni organ, a u pravilu nadzire i rad glavnog tajnika. Obično ga imenuje Opća skupština.

Administrativno-tehnički organ obično nosi naziv „tajništvo“. Iako obično vrši pomoćnu, administrativno-tehničku funkciju u radu ostalih organa, on je jezgra organizacije.

Pomoćni organi često se javljaju i u strukturi međunarodnih nevladinih organizacija. Uglavnom su to organi vezani uz financijsko poslovanje organizacije.

Glavni tajnik rukovodi svakodnevnim aktivnostima organizacije. Bira ga plenarni organ, dok mu rad nadzire izvršni organ organizacije.

Predsjednik je osoba koja predstavlja organizaciju i predsjedava sastancima plenarnog organa organizacije koji ga bira vodeći računa o njegovim stručnim, osobnim i moralnim kvalitetama. Mandat mu je, u pravilu, određen „ustavom“ organizacije, no najčešće je njegovo trajanje vezano uz interval između dva zasjedanja plenarnog organa.

Blagajnik osigurava realizaciju proračuna organizacije. U pravilu ga izabire plenarni organ na mandat predviđen „ustavom“ organizacije. Blagajnik odgovara plenarnom organu, podnosi izvještaj o realizaciji proračuna, te izrađuje prijedlog proračuna za sljedeće proračunsko razdoblje.

Iz svega navedenog, jasno proizlazi više sličnosti nego razlika između međunarodnih vladinih i međunarodnih nevladinih organizacija. Međutim, ono što bitno razlikuje međunarodne nevladine od međunarodnih vladinih su nedržavnost, odnosno nevladin karakter, zatim međunarodni karakter organizacije i neprofitni karakter organizacije. Sve navedeno dovodi do općenite definicije međunarodnih nevladinih organizacija: međunarodne nevladine organizacije su organizacije - međunarodne po svome članstvu, nevladine po članstvu i djelovanju, te neprofitne po svojim ciljevima.

Valjalo bi istaknuti da je u današnje vrijeme teško naći područje ljudske djelatnosti koje ne bi bilo pokriveno djelokrugom neke međunarodne nevladine organizacije. Stoga, područje religije, humanitarne djelatnosti, medicine, prava, znanosti i umjetnosti, javnog informiranja, prosvjete, gospodarstva, rada, sporta, politike, zaštite ljudskih prava, zaštite i očuvanja okoliša, svemirskih aktivnosti su neke od najznačajnijih.

7. ZAKLJUČAK

Detaljan prikaz pojma, teorije, konstitutivnih elemenata te podjele međunarodnih organizacija kroz ovaj rad, približio nas je međunarodnim organizacijama u užem pa čak, djelomično, i u širem smislu.

Na početku rada susreli smo se prvenstveno sa teorijama o međunarodnim organizacijama, zatim sa pojmom međunarodnih organizacija, gdje smo i pokušali odrediti definiciju međunarodne organizacije. Isto tako, približili smo se konstitutivnim elementima organizacije, te međunarodnim organizacijama kao subjektima međunarodnog prava, gdje je naglašeno da subjekt međunarodnog prava može biti svatko tko u međunarodnom pravnom poretku ima pravnu i djelatnu sposobnost. Zatim smo se dotaknuli podjele međunarodnih organizacija, ali smo i obradili međunarodne nevladine organizacije koje spadaju pod širi pojam međunarodne organizacije.

Zaključno, međunarodne organizacije predstavljaju institucionaliziran i trajni oblik suradnje njihovih država članica u izvršenju zajednički postavljenih ciljeva. Dakle, međunarodne organizacije su zajednice više država osnovane međunarodnim ugovorom, odnosno zajednice koje imaju vlastite organe te posjeduju pravnu osobnost odvojenu od osobnosti svojih članova, što je ujedno i temelj njihovog razlikovanja od međunarodnih konferencija, zajedničkih organa više država i sl. Za cilj međunarodnom pravu, zbog kojeg je i stvoreno, preostaje uređenje odnosa između članova međunarodne zajednice.

LITERATURA

1. Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., Međunarodno pravo 1, Zagreb, Školska knjiga, 2010.
2. Degan, V. Đ., Međunarodno pravo, Zagreb, Školska knjiga, 2011.
3. Lapaš, D., Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, NN, 2008.
4. Runjić, Lj., Međunarodnopravni subjektivitet međunarodnih organizama u suvremenom međunarodnom pravu, Šibenik, Veleučilište u Šibeniku, 2016.